

Gabrielius Edvinas KLIMENKA

Vytauto Didžiojo universitetas

Vakarų krikščionių požiūris į Rytų kovos menus: negatyvaus požiūrio problematika

SANTRAUKA. Įvairiuose krikščionių judėjimuose esama negatyvaus požiūrio į Rytų kovos menus. Šio požiūrio atstovai mano, kad visa, kas siejasi su Rytais, yra negatyvu, tad visos orientalistinės fizinių pratimų sistemos laikomos stambeldyste arba demonų garbinimu. Taip manančiųjų esama ir Katalikų Bažnyčioje. Negatyvus Rytų kovos menų vertinimas ne visada sutampa su Katalikų Bažnyčios oficialiu mokymu. Tyrinėjant orientalistinių fizinių pratimų oponentų argumentus aiškėja, kad kovos menai būna suvokiami kaip religinės praktikos. Tuo remdamiesi, Rytų kovos menus galime analizuoti ir vertinti per Magisteriumo poziciją orientalistinių religijų klausimu, kuri iš esmės yra pozityvi.

RAKTAŽODŽIAI: Rytų kovos menai, krikščioniškas požiūris, orientalistinė religija ir filosofija, Ki ir Či energija, apologetika.

Įvadas

Vertindami Rytų kovos menus, dalis krikščionių juos linksta laikyti orientalistinių religijų apraiškomis. Keliami klausimai apie tai, ar dera krikščioniui praktikuoti karatė, aikido, kung fu ar kitus Rytų kovos menus. Greta šių kūno lavinimo praktikų paprastai minima joga, meditacija ir visos kitos rytietiškos fizinio pasirengimo bei dvasinių paieškų praktikos. Dalis krikščionių šias praktikas laiko nederamomis, nes pastarosiose išvelgiamas demonų garbinimas, jos siejamos su ezoterika arba laikomos stambeldystės apraiškomis. Kiekvienas krikščionis, praktikuojantis minėtąsias sritis, laikomas paklydusiu dvasiniuose ieškojimuose ar bent jau beprarandančiu krikščionišką identitetą. Straipsnyje apžvelgsime tokį požiūrį, jo keliamas problemas bei, pasinaudodami oponuojančiu Rytų kovos menams krikščionių požiūriu, ieškosime problemos sprendimo. Kadangi didžioji dalis negatyviojo Lietuvos krikščionių požiūrio išplaukia iš Lietuvos egzorcistų asociacijos mokymo, taip pat iš panašaus pobūdžio pastoracinės

literatūros, šiame straipsnyje pastarųjų mintys bus mūsų atspirties taškas ir pagrindinis negatyviojo požiūrio šaltinis.

Oponuojant Rytų kovų menų praktikoms, neretai kuriamas realybės neatitinkantis modelis. Krikščionys, turėdami savo pačių susikurtą įsivaizdavimą apie Rytų kovos menus ir į juos panašias praktikas, oponuoja savo pačių vaizduotei, o ne tam, kas iš tiesų yra orientalistinės fizinio ir dvasinio pasirengimo praktikos. Straipsnio autorius pats ilgą laiką sportavo Šotokan karatė bei aikido. Pažįstant Rytų kovos menų praktikas bei mokymą iš vidaus, siekiama numitinti tai, kas, turint išankstinį negatyvų nusistatymą, neatitinka realaus kovos menų etiketo suvokimo, terminijos bei praktikų.

Tarp Lietuvos katalikų negatyvaus požiūrio atstovų daugėja, tačiau šis požiūris taškas ne visuomet dera su tuo, ko moko Bažnyčios Magisteriumas. Siekiant atskleisti Rytų kovos menų vertinimo daugiasluksniškumą, atsižvelgiant į skirtingus šio reiškinio aspektus – fizinės veiklos, religijos ir etiketo bei į Japonijos, Kinijos, Korėjos ir kitų Tolumųjų Rytų kovos menų stilių gausą, straipsnyje apsiribosime tik keliais pavyzdžiais: aptarsime Korėjos kovos meną kuksando, etiketo klausimą kelsime per elgseną dodžo¹, o religinį aspektą – per orientalistinę Ki² energijos sampratą.

Tyrimo objektas: problemos, kylančios iš daliai krikščionių būdingo negatyvaus Rytų kovos menų vertinimo.

Tyrimo tikslas: pagal Katalikų Bažnyčios Magisteriumo mokymą įvertinti, koks turėtų būti katalikų požiūris į Rytų kovos menus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pristatyti daliai Vakarų krikščionių būdingą negatyvią Rytų kovos menų sampratą;
2. Apžvelgti problemas, kylančias dėl negatyvaus su Rytų kovos menais siejamų fizinių pratimų, terminologijos, etiketo vertinimo bei demonizavimo;
3. Pristatyti Katalikų Bažnyčios požiūrį į nekrikščioniškas Tolumųjų Rytų religijas ir filosofiją, pritaikant jį požiūriu į Rytų kovos menus išgryninimui.

Tyrimo metodai: lyginamoji analizė ir šaltinių analizė.

Kontekstas: negatyvus krikščionių požiūris į Rytų kovos menus

Pradėkime nuo www.egzorcistas.lt esančio klausimyno, skirto nustatyti, ar asmuo yra paveiktas piktųjų dvasių. Klausimyne teiraujamas: „Gal lankei Rytų kovos menų

¹ Dodžo (jap. *dojo* – kelio vieta) – Rytų kovos menų treniruočių kambarys arba sporto salė. Taip pat reiškia ir besitreniruojančiųjų visumą. Dodžo tiek sportininkams, tiek svečiams galioja tam tikros elgesio taisyklės, pvz., į dodžo įeinama be batų, įeinant nusilenkiama, taip parodant pagarbą esantiems dodžo, jo vidaus taisyklėms ir pan.

² Japonijos kovos menuose vartojamas terminas *Ki*, Kinijos – *Chi* (tariama kaip Či). Kadangi pats terminas turi daugiau ar mažiau tapačią prasmę visoje tolimųjų Rytų kultūroje, o vakaruose labiau paplitę Japonijos ir Okinavos salų kovos menai, tokie kaip karatė, aikido, dziudo, kendo ir pan., vartosime japonišką pavadinimą.

kursus? Gal praktikai joga, kuksando, ciguną, Rytų kovų menus (kung fu, karatė, aikido, taikvondo, džudžitsu, taiči ar pan.)?³ Iškart dera pažymėti, kad toks negatyvus požiūris yra labiau būdingas radikalioms protestantų grupėms, tačiau juo laipsniškai pasiima Katalikų Bažnyčios tikintieji. Vertinant Lietuvos kontekstą, matyti, jog šis požiūris taip pat turi gerbėjų ratą – negausų ir paprastai grindžiamą egzorcistų formuojama pozicija arba iš protestantizmo ateinančiomis idėjomis. Straipsnyje apžvelgsime tik kai kuriuos šiam požiūriui būdingus elementus.

Išsakytas negatyvus Rytų kovos menų vertinimas į katalikų teologiją atkeliavo iš protestantų fundamentalistų mokymo, tad jis ne visada dera su oficialia Katalikų Bažnyčios pozicija. Magisteriumas nėra paskelbęs enciklikos ar kito dokumento, kuris vadintųsi panašiai į *Contra Artes Martiales Orientales* (liet. prieš Rytų kovos menus), tad vertinti šias praktikas turėtume pagal Katalikų Bažnyčios požiūrį į Rytų religijas ir filosofiją. Norėdami susivokti kontekste, turime žinoti, kad oponuojanti Rytų kovos menams pozicija remiasi negatyviu požiūriu į Orientą kaip tokį, nes „nekrikščioniški mokymai arba ignoruojami, tarsi jie būtų beverčiai, arba be atodairos demonizuojami, net nesistengiant juos deramai pažinti.“⁴ Polemika, tiek katalikiška, tiek protestantiška, apima viską, kas ateina iš Rytų religijų: joga, zen meditaciją, drambliukų ar drakonų statulėles, visa tai susiedama su demonais, stabmeldyste ir nuodėme⁵. Viename iš katalikiškų klausimynų teiraujamas: „Ar neturi kokių nors įtartinų demoniškų kulto daiktų (dievukų, Budos figūrėlių <...> Rytų kraštų suvenyrų)?“⁶ Tokiu būdu siekiama parodyti, kad iš Rytų, *ipso facto*, išplaukia tik klaidamokslis bei ezoteriniai mokymai. Tokį požiūrį formuoja paviršutiniška apologetika, kurios „mums yra įkalta į galvą, jog Konfucijus, Buda ar kiti filosofinių-religinių mokymų pradininkai yra Jėzaus priešininkai“⁷. Šiame kontekste paradoksalu tai, kad kovos menai ne iš Tolimųjų Rytų (pvz., sambo – iš Rusijos, Krav Maga – iš Izraelio, kimboksas – iš JAV), nepaisant to, kad naudoja tokio paties tipo fizinius pratimus ir principus, neigiamo vertinimo neturi, nors, pvz., kimboksas yra tiesiogiai kilęs iš karatė⁸, o pradžioje net ir vadinosi *Full contact karate* (liet. pilno kontakto karatė).

Įprasta, kad Rytų kovos menų oponentai paprastai nebūna su šiomis praktikomis susidūrę gyvai. Jie žinių semiasi iš kitų šią temą nagrinėjusių autorių, persakydami pastarųjų padarytas klaidas, arba sukuria individualius teiginius, atsirandančius dėl

³ „Kada reikalinga išlaisvinimo malda arba egzorcizmas“, *egzorcistas.lt*, paskelbta 2019 01 20, <https://www.egzorcistas.lt/kada-reikalinga-islaisvinimo-malda-arba-egzorcizmas/>.

⁴ Romualdas Dulskis, *Evangelija pagal Konfucijų. Konfucianistinis išminties kelias ir jos svarba krikščionybei* (Kaunas: Akademines krikščionybės ir religijų dialogo institutas, 2021), 15.

⁵ Derek Prince, *Palaiminimas ar prakeikimas: tu gali pasirinkti* (Dublinas: Gyvasis vanduo, 2012), 15–22. Pastaba: protestantų fundamentalistų autorių pateikiamas bandant parodyti, kad toks požiūris yra būdingas ne tik katalikams, bet ir protestantams. Taip pat norima atkreipti dėmesį į tai, kad negatyviojo požiūrio kilmė yra protestantiška, ir nors šiame straipsnyje nėra tikslo atskleisti istorinių detalių, tačiau bendram konteksto supratimui į tai svarbu atkreipti dėmesį.

⁶ Włodzimierz Cypran, *Išlaisvinimo malda ir egzorcizmas* (Vilnius: Aidai, 2007), 28.

⁷ Dulskis, *Evangelija pagal Konfucijų*, 20.

⁸ Владимир Клещев, *Кикбоксинг. Учебник для вузов* (Москва: Академический проект, 2006), 4–5.

argumentum ad ignorantiam bei susikuriamų iliuzinių priežastinių ryšių. Dėl to kyla daug urbanistinėmis legendomis paremtų idėjų apie tai, kas yra Rytų kovos menai. Pavyzdžiui, opozicinis krikščioniškasis požiūris Rytų kovos menų etiketą vertina kaip ezoterinius veiksmus: Kata formų atlikimą mato kaip kovą su šešėliu, t. y. su demonais, nors iš tiesų tai yra tam tikrų kovinių veiksmų sekos kartojimas tobulinant klasikinę techniką; nusilenkimai įėjus į sporto salę vertinami kaip salės dvasios pagerbimas, nors iš tiesų taip išreiškiama pagarba salėje esantiems sportininkams, be to, tai yra kasdienė Japonijos etiketo praktika.

Žinoma, negalima atmesti fakto, kad kai kuriuose Rytų kovos menų klubuose esama sudvasintų ar net ezoterinio pobūdžio praktikų. Pvz., „Baltojo lotoso“ klubas nagrinėtinas kaip naujasis kvaziorientalistinis religinis judėjimas, turintis net ir savą evangeliją⁹, tačiau tai dažniau išimtis, o ne taisyklė. Panašiai esti ir su kitomis disciplinomis, siejamomis su Rytų filosofinėmis sistemomis pvz., joga, zen meditacija ir pan. Viena vertus, pačios sistemos yra kitos religinės arba kultūrinės tradicijos dalis, kita vertus, turime suvokti, kad ksenotradicija¹⁰, patekusi į kardinaliai kitokią terpę, gali neatpažįstamai transformuotis. Toks pavyzdys akivaizdus ezoterikoje, kur karmos bei reinkarnacijos dėsnis transformavosi į visiškai kitokią darinį nei Rytuose¹¹. Šis vakarietiškas požiūris leidžia formuoti idėjas apie okultizmo apraiškas. Tačiau net ir šiuo atveju turėtume labiau kalbėti apie pseudorytietišką dvasingumą, o ne apie orientalistinį ezoterizmą kaip tokį.

Kartais ieškoma kompromisų, pvz., tinklalapyje *Klausk kunigo* į užklausą, ką kunigai mano apie karatė, atsakoma, kad „Karatė yra mažiau susijęs su Rytų religijomis, nei joga. Kiekvienas iš tų vadinamų „kelių“ turi dvi puses: kūno lavinimą ir meditacijas bei Rytų religines meditacijas, filosofijas. Karatė gerai lavina koordinaciją, reakciją, pastabumą, koncentraciją, lankstumą. Tai neabejotinai geri dalykai, tačiau svetimų ideologijų įtakos – blogis. <...> Turėtumėte viską įvertinti ir pasirinkti.“¹² Čia bandoma remtis mažesnio blogio principu, tačiau, nepaisant to, kad karatė vertinama lyg ir pozityviai, vis tiek požiūris į ją labiau neigiamas dėl numanomos ksenotradicijos įtakos. Tokio pobūdžio ksenotradicijos neretai taip ir lieka apipintos mitais arba joms nebūdingais bruožais, neretai ksenotradicijai priskiriami dėmenys yra sukuriami pačių krikščionių. Tokiu atveju kritika dėl kritikuojamos srities pažinimo stokos gali tapti niekine arba melaginga.

⁹ Donatas Glodenis, „Baltojo lotoso“ judėjimas: gyvenimas visa apimančioje sistemoje“, *religija.lt*, paskelbta 2004 m. rugsėjo 26 d., <https://religija.lt/en/straipsniai/tyrimai-analize-nuomones/baltojo-lotoso-judejimas-gyvenimas-visa-apimancioje-sistemoje>.

¹⁰ Ksenotradicija (iš graikų k. ξένος – užsienietis, keistuolis ir lot. traditio – perdavimas, pasakojimas) – svetima arba keista tradicija. Terminas vartojamas įvardijant svetimo krašto tradicijas ar papročius, kurie vertinančiojo krašte neturi paveldo ir gali atrodyti keistai, pvz., Helovinas Lietuvoje ir pan.

¹¹ Arūnas Peškaitis ir Donatas Glodenis, *Šiuolaikinis religingumas* (Vilnius: Vaga, 2000), 124.

¹² „Ką manote apie karatė?“, *klauskkunigo.lt*, žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d., <https://www.klauskkunigo.lt/26959/k%C4%85-manote-apie-karat%C4%97>.

Fiziniai pratimai: Kuksando pavyzdys

Dalis krikščionių Rytų kultūroje praktikuojamus fizinius pratimus, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, laiko religine-filosofine Oriento dalimi, todėl nepriimtina krikščioniškai pasaulėžiūrai. Nepaisant to, ar fizinis pratimas (ne)sietinas su Rytų dvasinėmis praktikomis, jis dėl pačios savo kilmės laikomas pavojingu. Pvz., apie jogą teigiama, kad „nėra hinduizmo be jogos, kaip nėra jogos be hinduizmo <...> jei vakarietiška joga tikrai būtų „neutrali“, tuomet iš tikrųjų nebūtų ko priekaištauti.“¹³ Tuo norima pasakyti, kad bet kokie fiziniai pratimai, net jei jie nebesietini su Orientu, savo esme vis tiek lieka jo dalimi. Analogiškas principas galioja ir Rytų kovos menams. Tapatūs principai taikomi visoms panašioms praktikoms – nuo jogos ir Rytų kovos menų iki šokių ir meditacijos pozų. Pavyzdžiu gali būti oponentų keliami klausimai: „Ar užsiiminėjai kovos menais? Ar praktikavai jogą, transcendentinę meditaciją arba kitą Tolimųjų Rytų meditacijos formą? Ar kalbėjai kokią nors nurodytą mantrą?“¹⁴, toliau pateikiamas išsamesnis paaiškinimas: „visa tai susiję su krikščionybei svetima filosofija; fiziniai pratimai yra visos filosofinės sistemos dalis ir sudaro iniciacijos į tam tikrą (religinę) sistemą dalį; reikia atskirti kovos menus nuo sporto (neturinčio ryšio su filosofija), tačiau būtina tai kontroliuoti.“¹⁵ Suprantama, kad daliai krikščionių, neturinčių teologinio išsilavinimo, tai kelia nerimą. Negatyvų požiūrį deklaruojančios grupės sparčiai auga, skleisdamos tokią pasaulėžiūros koncepciją, todėl konvertitai, nežinodami Bažnyčios mokymo ir manydami, kad toks ir yra autentiškas krikščioniškas mokymas, jungiasi prie jų.

Įvadinėje dalyje minėjome kuksando, tad stabtelėkime prie šio kovos menų stiliaus. Kuksando asociacija savo sistemą pristato taip: „Kuksando – tai korėjiečių tūkstantmetė kūno lavinimo, kvėpavimo, meditacijos ir kovos menų sistema, ugdanti tvirtą, išstvermingą, kilnų būdą, stiprios fizinės ir dvasinės sveikatos žmogų. Nuolat praktikuojantis žmogus pajunta, kaip grįžta gyvybės energija, žvali nuotaika, nurimsta protas ir emocijos, traukiasi nemiga ir stresas.“¹⁶ Pačios sistemos pagrindą sudaro darbas su Ki energija (kaip ir dalyje Rytų kovos menų: aikido, tai či ir pan.) ir kvėpavimo pratimai (jie – taip pat svarbi Rytų kovos menų dalis: ušu, karatė ir pan.). Teigiama, kad tai padeda sukaupti energiją pilvo apačioje, iš kurios ji per meridianus pasiskirsto po visą kūną. Kuksando yra glaudžiai susijęs su kvėpavimo praktika ir Rytų filosofija: in ir jang duališkumu, penkiais gamtos elementais – vandeniu, ugnimi, medžiu, metalu ir žeme. Teisingai atliekamos praktikos išvalo meridianų kanalus ir žmogus tampa sveikesnis. Ki energija paprastai siejama ne su religingumu, o labiau su

¹³ Clemens Pilar, *Joga. Astrologija. Homeopatiniai žirniukai* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2013), 106.

¹⁴ Przemysław Sawa, „Krikščioniškos dvasinės kovos pagrindai“, *egzorcistas.lt*, žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.egzorcistas.lt/krikscioniskos-dvasines-kovas-pagrindai/>.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ „Apie kuksando“, *kuksando.lt*, žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d., <https://kuksando.lt/kuksando/apie-kuksando/>.

fizinio lavinimosi praktikomis. Šias filosofines apraiškas krikščionys yra linkę laikyti religinėmis, tačiau tai nėra visai tikslu, nes in ir jang koncepcija bei penkių elementų naudojimas yra senovinės kosmologijos ir orientalistinės pasaulėvokos elementai¹⁷. Filosofinių-pasaulėžiūrinių koncepcijų vertimas religinėmis tiesomis leidžia oponuoti sukuriant stabmeldystės įvaizdį, tačiau taip nutolstama nuo polemikos objekto suvokimo ir kovojama su savo paties susikurtu įvaizdžiu.

Rytų kovos menams oponuojantys krikščionys yra linkę kuksando vertinti negatyviai: „Kuksando – tai korėjiečių kūno pratimų, specialaus kvėpavimo, rytietiškos meditacijos ir kovos menų sistema. Kuksando etimologinė prasmė – kelias (doh) pamatyti visatą kaip visumą, vieną bendruomenę (kouk) ir parodyti žmogui, kaip atsiverti visatos energijai (sun). Kuksando remiasi daosizmu ir kitomis Rytų religijomis. Kuksando žmogaus samprata yra energetinė, priešinga biblinei, krikščioniškai žmogaus sampratai. Kuksando yra iniciacinio pobūdžio, priešingo krikščioniškai iniciacijai.“¹⁸ Tame yra išvelgiamos stabmeldystės apraiškos, tačiau, kaip minėta, jas galima išvelgti tik tuomet, jei nereliginius reiškinius laikome religiniais.

Apibendrinant šiuos du kardinaliai skirtingus kuksando vertinimus matyti, kad praktikuojantieji šį kovos meną jį vertina remdamiesi orientalistiniu požiūriu, oponentai – bibliniu, dėl to kyla nesusipratimų. Į šį Rytų kovos meną žvelgiama ne kaip į kitos kultūros dalį, bet matoma tai, kuo iš Rytų ateinanti praktika prieštarauja krikščionybei. Opozicinis požiūris yra linkęs redukuoti reiškinį ir žvelgti tik per savo asmeninį suvokimą, nepaisydamas kultūrinės terpės, kurioje šis reiškinys gimė. Kaip pažymi popiežius Benediktas XVI, „nepaisant skirtumų, būdingų įvairiems religiniams keliams, Dievo buvimo pažinimas, žmonėms pasiekiamas remiantis kūriniais (plg. Rom 1, 20), turėtų skatinti tikinčiuosius laikyti kitus žmones broliais. Taigi religinių skirtumų niekam nevalia daryti priešiškos laikysenos kitų žmonių atžvilgiu prielaida ar dingstimi.“¹⁹ Tuo nesiekama raginti krikščionis persiimti rytietiškomis praktikomis, net priešingai, raginama susilaikyti nuo bet kokio sinkretizmo. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad religinis dėmuo neturėtų būti kliūtis siekiant dialogo su kitomis kultūromis. Dialogo pozicija neturėtų reikštis oponavimu, bet ieškoti bendrystės ir vienijančių kelių siekiant bendro gėrio. Pavyzdžiu gali būti pozicija, kurios laikėsi popiežius Jonas Paulius II, sukietęs pasaulio religijų vadovus į Asyžių, kad kartu, kiekvienas pagal savo religinius papročius, galėtų melstis už taiką. Šis susitikimas leido išvengti sinkretizmo,

¹⁷ „In ir jang (陰/阴 yīnyáng) – energijų poliariskumo principas, plačiai paplitęs Kinijos filosofijoje ir metafizikoje. Ši koncepcija paremta dviejų jėgų opozicija, kurių jėgos ir įtaka neatsiejamos viena nuo kitos. Perteikiama idėja, kad kiekviena iš priešybių yra priklausomos ir gali viena kitą transformuoti.“ Plačiau: „In ir jang“, *Rytų Azijos žinyras*, žiūrėta 2021 m. spalio 19 d., <http://azijoszinynas.vdu.lt/kinija-taivanas/in-ir-jang/>. Čia taip pat svarbu pažymėti, kad nederėtų tokių skirtingų kosmologinių koncepcijų vertinti per vakarietiškos kosmologijos bei per Vakarų ezoteriką atkeliavusios iškraipytos orientalistinės minties prizmę, nes taip nutolstama nuo tiesos pažinimo ir dialogo užmezgimo.

¹⁸ „Kada reikalinga išlaisvinimo malda“.

¹⁹ Benediktas XVI, „Laiškas Asyžiaus vyskupui Domenico Sorrentino Tarpreliginio maldos už pasaulio taiką susitikimo Asyžiuje 20-ųjų metinių proga“, paskelbta 2006 m. rugsėjo 2 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/benediktas_xvi/laiskai/2006-09-02_vyskupui-domenico-sorrentino/.

bet kartu kaip brolius priimti skirtingų religijų atstovus²⁰. Siekiant užmegzti dialogą su Rytais, galbūt derėtų ieškoti, kurie iš išvardintų Rytų kovos menų dėmenų leistų siekti bendrystės bent jau kultūriniame lygmenyje, o ne programuoti išankstinį priešišumą. Tai – viena iš negatyvaus požiūrio problemų, kuri išsispręstų bandant įkultūrinti vakariečių sporto klubuose praktikuojamus Rytų kovos menus. Čia, vėlgi, nederėtų įžvelgti sinkretizmo siekio, bet situaciją vertinti per įkultūrinimo prizmę.

Ki (Či) energija: aikido

Vakarų krikščionių misionieriai terminą *Ki* (arba *Chi*) pirmą kartą bandė apibrėžti tik XVII a. pradžioje. Šį terminą bandyta aiškinti vakariečiams suprantamomis sąvokomis, pvz., *pneuma* arba *spiritus sanctus*, bet nė viena iš šių sąvokų neatitiko tikrosios žodžio *Ki* prasmės²¹, nors panaši jos samprata išliko iki šiol. Tikėjimas *Ki* energija yra viena iš priežasčių, dėl kurios dalis krikščionių Rytų kovos menus sieja su Rytų religijomis bei demonizmu, o kartu ir su ezoterinėmis praktikomis. Viename apologetinio pobūdžio straipsnyje rašoma:

Manipuliavimas įvairiomis dvasinėmis dimensijomis yra gana populiarus. Šiai sričiai priklauso ir daug Rytų kovos menų. Nežinia kodėl žavimės jau atkeliavusiu į Lietuvą *tai chi chuan*. Kaimyninėje šalyje, daranti šioje srityje pažangą paauglė, taip įsijautė, kad praradusi savikontrolę treniruotės metu sunkiai sužalojo draugę. Treneris (jį vadina mokytoju) nusigandusiai mergaitei paklausus: „Kas iš tikrųjų yra *tai chi*?“, atsakė: „Iš tikrųjų tai šokis demonų garbei.“ Jis atviravo, nes buvo tikras, jog mergaitė jau galutinai įsiurbta į šią prarają. Oficialiai sakoma, neva *tai chi* pašalina stresą, stiprina raumenis, judesių koordinaciją, net imuninę sistemą ir apskritai tarnauja sveikatai pagerinti.²²

Demonizavimo lygmuo aptinkamas tiek katalikybėje, tiek protestantizme ir stačiatikybėje. Jei tarp katalikų toks požiūris paprastai būdingas tik gana siauram tikinčiųjų ratui, tai tarp protestantų jis neretai apima atskiras bažnyčias ar teologines linijas. Tarp Rytų krikščionių taip pat nesama vieningos nuomonės – ji, kaip ir Katalikų Bažnyčioje, yra ambivalentiška. Vis dėlto pagrindinė problema kyla dėl paties vertintojo pozicijos. Rytų kovos menus galima vertinti a) kaip kultūrinį reiškinį – tai leidžia juos suprasti ne kaip sudvasintas praktikas, bet kaip etiketo ir filosofinių koncepcijų darinį;

²⁰ „Jono Pauliaus II Asyžiaus formulė: Malda vardan taikos, be jokio sinkretizmo“, *bernardinai.lt*, žiūrėta 2021 m. spalio 19 d., <https://www.bernardinai.lt/2011-10-27-asyziaus-jono-pauliaus-ii-formule-malda-varдан-taikos-be-jokio-sinkretizmo/>.

²¹ Pilar, *Joga. Astrologija. Homeopatiniai žirniukai*, 100.

²² Vanda Ibianska, „Pavojingi žaidimai“, *bernardinai.lt*, paskelbta 2015 m. gruodžio 23 d., <https://www.bernardinai.lt/2015-12-22-pavojingi-zaidimai/>.

b) kaip religinį reiškinį, kuris vertinamas kiekvieną ksenotradiciją suvokiant per religijos prizmę. Abi pozicijos aptinkamos krikščionybėje, ypač vertinant Rytų kovos menus bei kitas fizinių pratimų sistemas.

Įdomu, kad tokiems liudijimams, kaip pateiktasis, būdingas tam tikras urbanistinių legendų pobūdis. Čia be demonizavimo galima pastebėti ir iš gandų kylančius pasakojimus apie „vieną mergaitę“. Paprastai panašiai prasideda visi urbanistiniai mitai, tad ir šis pasakojimas turi jo bruožų: kalba apie nepažintą sritį, įpina tam tikrą moralinį dėmenį, o ir pats pasakojimas per daug gerai tinka temai, kad būtų tiesa²³. Tačiau net ir tuo atveju, jeigu tai či mokytojo teiginys ir buvo realiai išsakytas, jis gali būti vertinamas tik kaip atskira nuomonė. Yra Rytų kovos menų trenerių krikščionių pasisakymų, kurie rodo priešingą požiūrį, pvz., benediktinų vienuolio aikido meistro Jonathano Düringo OSB, kuris knygoje „Su smurtu susidūrus“, gretindamas Rytų kovos menų filosofiją ir Kalno pamokslą, dalijasi savo kaip teologo bei Rytų kovos menų praktiko patirtimi ir padeda suvokti krikščionio poziciją smurto atveju.

Viena iš priežasčių, dėl kurių krikščionys paprastai neigiamai vertina Rytų kovos menus (ypač tokius kaip karatė, kung fu, taidzičiuan) – tai, kad juose mokomasi panaudoti Ki energiją. Kovotojas turi savyje išplėtoti šios energijos teikiamas galias²⁴. Čia paprastai nesigilinama nei į pačią Rytų kovos menų filosofiją, nei į termino etimologiją bei reikšmę kultūriniame Azijos kontekste. Štai, pvz., aikido pavadinime paprastai išvelgiama, kad aikidokas (t. y. asmuo, užsiimantis aikido) mokosi naudoti šią energiją, tačiau, net nesigilinant į pačią filosofiją, vien pavadinimo etimologija kalba apie kitus dalykus: Ai reiškia susivienijimą arba meilę, Ki reiškia jausmą, tikslą, dvasią, gyvybinę energiją, Do – kelią ir procesą²⁵. Tai iš esmės yra pamatinės rytų filosofijos nuostatos, tikrai ne visuomet turinčios sąsajų su religiniu kontekstu. Oponuodami tik religiniam Ki energijos aspektui, krikščionys išvelgia pavojų pulti į energinio monizmo mąstymą²⁶, nes jei viskas susieta su menama energija, gana greitai galima nutolti nuo asmeninio Dievo ir per monizmą prieiti iki panteizmo bei per tai patekti į ezoterizmo pinkles. Šis pavojus vakariečius numanomai pasiekia per įvairias praktikas, tarp jų ir per Rytų kovos menus. Šiame kontekste vėlgi viskas redukuojama, taip supaprastinant patį reiškinį. Tokiu būdu lengviau oponuoti, nes oponuojama ne reiškiniui kaip tokiam, bet savo pačių susikurtam jo modeliui, tad greta kovos menų kalbama ir apie kitas Rytų kultūros apraiškas: Kinijos medicinos praktikas, tokias kaip „akupunktūra, akupresūra, taiči, cigunas, fengšui, tuina ar japoniški variantai, tokie kaip čiatsu“²⁷, ar indiškąją jogą. Krikščionys, Rytų kovos menuose matydami elementus, išoriškai primenančius religinius gestus, juos linksta laikyti ezoterinėmis praktikomis, nors taip nėra.

²³ Jan Harold Brunvand, *Encyclopedia of Urban Legends* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2001), XXIX-XXX.

²⁴ Jürgen Kuberski, „Energija“, *prizme.lt*, žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d., <https://www.prizme.lt/zurnalas/?p=799>.

²⁵ Бодо Рёдель, *Айкидо. Основы. Принципы. Техники* (Москва: Эксмо, 2012), 21.

²⁶ Pilar, *Joga. Astrologija. Homeopatiniai žirniukai*, 102.

²⁷ Ibid, 100.

Žvelgdami iš orientalistinės perspektyvos, visa tai matome kaip nuo senovės egzistuojančią pasaulėžiūros koncepciją, kurios terminai neturi vakarietiško atitikmens arba to kalbinio-prasminio turinio, kokį į sąvokas sudeda vakariečiai. Mūsų aptariama Ki Rytuose turi tikslo, siekinio bei gyvybinės energijos prasmę. Energija šiuo atveju yra tai, kas teikia žmogui gyvybę. Kinijos tradicijoje Či sietinas su judesiu ir per filosofinę formą siejasi su kinų medicina. Japonijos aikido meistrai Ki energijos nesieja nei su ezoterika, nei su ypatingomis galiomis ar kinų medicinos meridianais – tai labiau suprantama kaip judesio metu gaunamos energijos panaudojimas priešininkui neutralizuoti²⁸, tad vakariečiui aiškesnė forma būtų potencinės-kinetinės energijos fizikinės sąvokos, nesusijusios su dvasingumu ar religija. Kinų tradicijoje energija Či, o Japonijoje – Ki, turi ypač svarbų vaidmenį, ir jei šią energiją perdėm sureikšminame, tada dera kalbėti ne apie Rytų kovos menus kaip tokius, bet labiau apie tarpreliginį ar tarpkultūrinį dialogą, kuriame būtų įvardijami šių pasaulėžiūrų panašumai. Tai būtų žingsnis pirmyn, ieškant dialogo galimybes. Įvertinus įvairių aikido mokytojų skirtingą Ki (Či) interpretaciją, nederėtų Rytų kovos menų (šiuo atveju – aikido) vertinti kaip religinės praktikos, nuosekliai ir su vienodu rimtumu reprezentuojančios religinę Ki (Či) idėją.

Dodžo etiketas: meditacija ir nusilenkimai

Tolimųjų Rytų kultūroje egzistuoja tam tikros vakariečiams nesuprantamos etiketo normos, kurios būdingos ir dodžo etiketui: nusilenkimai įeinant į dodžo, tam tikros mokytojų pagerbimo formos, kai klūpant ant kelių nusilenkiama iki žemės ir pan. Vakariečiui klūpėjimas ir nusilenkimas paprastai siejasi su dievogarbos aktu, tad neretai krikščionys, matydami kovos menų sportininkus, kurie po meditacijos klūpėdami ant kelių lenkiasi prieš įkūrėjo paveikslą, mano, kad tai yra stabmeldystės veiksmas. Šie krikščionys čia išvelgia grėsmę krikščioniškam identitetui. Taip, negalima atmesti tokio pavojaus galimybes, tačiau tokia baimė prietarų pavidalu egzistuoja ir krikščionybės kontekste. Paprastai teigiama:

Rytų kovų apeigos ir pratybos grindžiamos krikščionybei svetima filosofine bei religine sistema, veda žmogų į susiliejamą su slaptomis (okultistinėmis) „energijomis“ ir gamta. Taip žmogus prisiriša prie piktųjų jėgų ir netgi gali tapti spiritizmo mediumu. Rytietiška transcendentinė ir į ją panašios meditacijos, mantros ir nesuprantamų formulių kalbėjimas kelia grėsmę santykiui su Kristumi, yra dvasinio pavergimo priežastis, tai neabejotinai prietaringos apeigos.²⁹

²⁸ Рёдель, Айкидо. Основы. Принципы. Техники, 22–23.

²⁹ „Kada reikalinga išlaisvinimo malda“.

Tokiu atveju net nesistengiama gilintis į etiketo prasmę, taisykles, nei į tai, kokia iš tiesų yra nusilenkiančiojo intencija.

Nepaisant kultūrinių etiketo skirtumų tvirtinama:

Problema ta, kad Japonija, Kinija ir kt. – žodžiu, kraštai, kur tie koviniai menai gimė, yra pagoniški, ir kovinių menų praktika iš esmės yra pagrįsta rytietišku arba tų kraštų pagonišku mąstymu, pagonišku tikėjimu ir praktikomis. Pavyzdžiui, saulės pagarbinimas, nusilenkimas mokytojui, meditacija prieš kovas, jau nekalbant apie virvučių pynimą prieš kovą tariant demonų vardus. Pačios kovos gali atrodyti labai įspūdingai, tačiau už jų slypi net ne filosofija, – būtų klaidinga tai vadinti filosofija, – bet tam tikra pasaulėžiūra, arba tikėjimas.³⁰

Esminė čia daroma klaida yra etiketo normų susakralinimas ir jų pavertimas religiniu aktu. Dodžo etiketas yra tradicinio Japonijos etiketo išraiška. Kaip ir vakarietiško etiketo atveju, kai kurie atliekami veiksmai senovėje galėjo turėti religinę prasmę, tačiau dabartiniais laikais jie tėra tam tikros mandagaus elgesio formos, be kurių asmuo gali būti palaikytas mažų mažiausiai nemandagiu. Panašiai yra ir su dodžo etiketo taisyklėmis – jos atitinka rytietišką etiketą. Dodžo gali būti suskirstytas į tam tikras dalis, pvz., kamidza – vieta, kurioje sėdi garbingi svečiai, kurioje kabina-mas įkūrėjo portretas bei filosofinio pobūdžio tekstai; simodza – mokinių vieta³¹ ir pan. Nusilenkimais yra rodoma pagarba tiek mokytojams, tiek besitreniruojantiems kolegoms. Faktiškai jie atitinka mūsų egzistuojantį rankos paspaudimą ar kitokią pagarbos išraišką. Patys nusilenkimai prieš paveikslą galėtų būti analogiški vakarietiškam himno ar vėliavos pagerbimui. Tai nėra nei dievogarbos aktas, nei stabmeldystė, tiesiog pagarbos išraiška.

Svarbu suvokti, kad į Vakarų atkeliavęs dodžo etiketas ar meditacijos iš dalies neteko savo pirminio pavidalo. Taip nutinka su visais kultūriniais dariniais, patekusiems į kitokio mentaliteto terpę. Kaip šios etiketo normos suvokiamos skirtinguose sporto klubuose ir kiek juose esama religinės-filosofinės sistemos, įjungiamos į Rytų kovos menų klubo filosofiją, paprastai priklauso nuo konkrečių instruktorių asmeninių pažiūrų³². Vienuose klubuose meditacija vertinama kaip būdas susikaupti prieš treniruotę, kituose tampa ezoterio pobūdžio praktika, skirta ugdyti Ki (Či) energijai, dar kitur einama į panteizmą ir siekiama susivienyti su Dievu³³, o kai kur nebepaisoma nei dodžo etiketo nei kitokių Rytų kovos menams būdingų dalykų ir vertinamas

³⁰ Ibid.

³¹ Одзава Ясухиро, *Айкидо. Тайдзюцу и владение оружием* (Харьков: ФЛП Дудукчан И.М., 2007), 19–20.

³² Эдвин де Кастро, Б. Дж. Оропеза и Рон Роудс, „Христианин и восточные боевые искусства“, *apologetika.ru*, žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d., <https://apologetika.ru/win/index.php3?razd=9&id1=1&id2=176>.

³³ Ibid.

tik sportas. Taip pat esama tokių Rytų kovos menų klubų, kuriuose viskas grindžiama krikščionišku tikėjimu ir morale³⁴, taip įkultūrinant Rytų tradicijas. Tačiau, žvelgdami į autentišką Rytų kovos menų kilmę, turėtume įvertinti ir kontekstą, kuriame tie veiksmai atsirado bei ką jie iš tiesų reiškia, nes kitos tradicijos dėmenų negalime tinkamai įvertinti jų nepažindami.

Katalikų Bažnyčios požiūris į Rytų pasaulėžiūrą, etiketą ir religiją

Kaip jau minėta, vertindami Rytų kovos menus kaip tokius, turime į juos žvelgti kaip į Rytų kultūros darinį. Katalikų Bažnyčia nėra parengusi jokio specialaus dokumento apie Rytų kovos menus, tad galime vadovautis tik tuo, ką ji kalba apie Rytų religiją ir filosofiją. Galimybę vertinti per tokią prizmę suteikia ir Rytų kovos menams oponuojančių krikščionių pozicija, nes būtent jie šias praktikas vertina kaip religines, kitaip tariant, atsakant oponuojančiajai pusei, naudojama jų pačių siūloma prieiga.

Pagrindinis dokumentas, apibrėžiantis Katalikų Bažnyčios požiūrį į nekrikščioniškas religijas, yra Vatikano II Susirinkime parengta Bažnyčios santykių su nekrikščionių religijomis deklaracija *Nostra Aetate*. Apie Rytų religijas joje rašoma taip: „Katalikų Bažnyčia neatmeta nieko, kas tose religijose tikra ir šventa. Su nuoširdžia pagarba ji žvelgia į tuos veikimo ir gyvenimo būdus, į tuos nuostatus ir mokymus, kurie, nors daug kur skiriasi nuo jos pačios tikimų ir mokomų dalykų, neretai perteikia visus žmones apšvieičiančios Tiesos spindesį.“³⁵ Taigi jei vertiname Rytų kovos menų praktikas ir etiketą kaip religinę dimensiją, turėtume atkreipti dėmesį, kad deklaracija ragina neatmesti nieko, kas tose religijose (šiuo atveju – kovos menuose) yra gera, tad ragina su pagarba žvelgti į net ir besiskiriančius mokymus. Tai svarbus akstinas nepulti demonizuoti, bet stengtis gerbti oriento kultūrą, filosofiją ir religiją. Ne priimti, ne kurti sinkretizmą, bet gerbti.

Apie Evangelijos nepriėmusius asmenis kalbama ir dogminėje konstitucijoje *Lumen gentium*: „visa, kas juose gera ir tikra, Bažnyčia laiko parengimu Evangelijai“ (LG 16). Juo labiau, kad krikščionys, praktikuojantys Rytų kovos menus, pateikia daug gražių pavyzdžių, kad jų „patirtis ir atradimai, žengiant tobulėjimo keliu, daugeliu atvejų labai panašūs į senųjų krikščionybės tėvų vienuolių patirtį bei išvalgas, stengiantis surasti teisingą dvasinį kelią ir įgyvendinat Gerąją Jėzaus Naujieną kasdienybėje“³⁶. Bažnyčia ragina gerbti tuos mokymus, kurie laikosi vertybių, identiškų ar labai panašių

³⁴ Pavyzdys galėtų būti jėzuitų įkurta Rytų kovos menų akademija *Soldier for Christ*. Akademijoje mokoma korėjietiško Hapkido ir vadovaujama krikščioniškais vertybėmis. Plačiau: <https://soldierforchrist.org>.

³⁵ Bažnyčios santykių su nekrikščionių religijomis deklaracija „Nostra Aetate“, in *Vatikano II Susirinkimo nutarimai* (Vilnius: Aidai, 2001), 2.

³⁶ Johnatan Düring, *Su smurtu susidūrus. Krikščioniškieji savignyos principai* (Vilnius: Bernardinai.lt, 2012), 12.

į krikščioniškas. Rytų kovos menų atveju tai galėtų būti principas „mylėkite savo priešus“ (Mt 5, 43), kuris kovos menuose reiškiasi per etiketą ir filosofiją, orientuotą į pagarbą priešininkui. Kovos menų principas „ginti silpnesnį“ taip pat dera su krikščioniškais nuostatomis.

Toliau deklaracijoje raginama „apdairiai ir su meile kalbantis ir bendradarbiaujant su kitų religijų sekėjais ir liudijant krikščionišką tikėjimą bei gyvenimą, pripažinti, išsaugoti ir ugdyti juose aptinkamas dvasines ir moralines gėrybes bei visuomenines kultūrinės vertybes.“³⁷ Taigi, jei Rytų kovos menus, oponuojančių krikščionių pavyzdžiu, laikome religijos dalimi, vadinasi, turėtume stengtis išsaugoti tas dvasines ir moralines gėrybes bei kultūrinį paveldą, o ne kovoti prieš juos. Popiežius Jonas Paulius II pabrėžė, kad „misijinė pareiga netrukdo mums pradėti dialogą pasirengus giliai įsiklausyti <...> Toks principas grindžia ne tik neišsemiamą teologinį krikščioniškosios tiesos gilinimą, bet ir krikščionių dialogą su filosofijomis, kultūromis, religijomis.“³⁸ Tad, kalbant apie baimę, jog krikščionys persiims Rytų mokymu ir nutols nuo krikščionybės, reiktų labiau rūpintis autentišku krikščionybės mokymu ir religinio dialogo sampratos ugdymu katalikybėje, o ne bandyti apsaugoti tikinčiuosius nuo fizinio lavinimosi. Įvertinat Bažnyčioje egzistuojančią įkultūrinimo praktiką, Rytų kovos menai taip pat gali tapti puikia tarpreliginio ir tarpkultūrinio dialogo terpe, kurioje galima pažinti ne tik savigyvos principus, kultūrinį Rytų paveldą, bet ir atrasti naujus Gerosios Naujienos skelbimo kelius.

Išsakant katalikišką požiūrį į Rytų kovos menus, dera nepamiršti, kad Katalikų Bažnyčia, kalbėdama apie nekrikščioniškas religijas, pasaulėžiūras ir praktikas, skiria atliekamas praktikas ir praktikuojančiųjų intencijas (geras intencijas ar blogų nebuvimą) nuo praktikų, daromų vardan nekrikščioniškų mokymų. Pirmuoju atveju tai būtų veiksmai ir moralinės nuostatos (pvz., etiketas arba taikos siekimas), kurios gali būti priimtinos krikščioniškai pasaulėžiūrai arba bent jau vertinamos neutraliai, antruoju – pagoniškų dievų garbinimas, kuris yra atmestinas. Intencijos ir mokymo klausimai labiausiai lemia nekrikščioniškų praktikų vertinimą Katalikų Bažnyčioje. Jaunimo katekizme pažymima, kad rytietiškos praktikos gali būti nekalti pratimai arba siekti įgyvendinti krikščionybei svetimus mokymus ir todėl būti priimtinos arba atmestinos (Youcat, 356), tad dera kiekvieną iš jų nagrinėti atskirai. Trumpai tariant, jei kokia nors praktika neturi tikslo griauti krikščionišką tikėjimą, nedaro dievogarbos akto ir pan., bet siekia lavinti žmogaus kūną ir valią, tokia praktika negali būti vertinama sudvasintai ir negatyviai.

³⁷ „Nostra Aetate“, 2.

³⁸ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas NOVO MILLENNIO INEUNTE Didžiojo 2000 metų jubiliejaus pabaigos proga“, EIS.katalikai.lt, paskelbta 2001 m. sausio 6 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/2001-01-06_novo-millennio-ineunte/, 56.

Išvados

Daliai Vakarų krikščionių būdingas negatyvus Rytų kovos menų supratimas. Tokiam požiūriui įprastas Oriento demonizavimas. Kita dalis Katalikų Bažnyčios narių laikosi pozityvaus vertinimo, tad tokį pobūdį galime laikyti atviru dialogui su Rytų kultūra ir net religija.

Negatyvus Rytų kovos menuose esančių fizinių pratimų bei etiketo vertinimas veda prie neadekvataus rytietiškų praktikų suvokimo, nes vakarietišku mentalitetu vertindami ksenotradiciją, oponentai priskiria šioms praktikoms nebūdingas sudedamąsias dalis. Tokiu būdu patys Rytų kovos menų pratimai bei juos lydintis etiketas, filosofija, taip pat ir praktikos, artimos dvasinėms, vertinamos ne kaip kitos kultūros reiškiniai, bet kaip krikščionybei prieštaraujanti filosofijos ir religijos apraiškos. Negatyvus požiūris į Rytų kovos menus yra vienas iš daugybės tarpreliginį ir tarpkultūrinį dialogą stabdančių veiksnių. Krikščionys, besilaikantys tokio požiūrio, gali pradėti prieštarauti Katalikų Bažnyčios pozicijai ir Vatikano II Susirinkimo nutarimams bei užkirsti kelią tarpreliginiam dialogui.

Tyrimas parodė, kad dalies katalikų Rytų kovos menų vertinimas nesutampa, o kartais ir prieštarauja požiūriui, pagrįstam Katalikų Bažnyčios mokymu apie Rytų religines praktikas ir filosofiją. Siekiant tarpreliginio dialogo, straipsnyje aptartą orientalistinį kontekstą vertinti kaip neigiamą nėra tikslu. Vertinant šią ksenotradiciją ir atsiliepiant į kvietimą priimti tai, kas neprieštarauja katalikiškam tikėjimui ir doram gyvenimui, pozityvus požiūris labiau skatintų dialogą bei leistų suvokti, kad Rytų kovos menai visų pirma moko asmenį būti tvirtą, gyventi sveikai, ginti silpnesnį bei siekti vidinės ramybės ir susikaupimo. Šios vertybės yra svarbios ieškant Rytų ir Vakarų bendrystės, nes jos yra būdingos ir krikščionybei. Žinoma, čia svarbu atskirti, kurios ksenotradicijos dalys Vakarus pasiekė per Rytų kovos menų klubus, o kurios – per ezoteriką ar religines praktikas, nes tai – du skirtingi būdai, kuriais Vakarus pasiekia Rytų mokymas. Šie būdai skirtingi ne tik savo kilme, bet ir ideologija bei požiūriu į dvasingumą. Ezoterinis mokymas transformavosi į vakariečiams priimtinesnį Rytų religijų variantą, kuris, Rytų kovos menų atveju, labiau reiškiasi kaip siekis išsaugoti orientalistinio etiketo ir rytietiškos kultūrinės tradicijos autentiškumą, o ne religines praktikas.

Šiame straipsnyje galėjome aptarti tik kelis labai plačios temos niuansus. Siekiant vykdyti tyrimus šia linkme, derėtų išstudijuoti kiekvieną Rytų kovos menų stilių, jo filosofiją bei atliekamų praktikų intencijas – tik tokiu atveju būtų galima nustatyti, kurias iš orientalistinių praktikų derėtų atmesti, o kurias vertinti pozityviai ar neutraliai. Katalikų Bažnyčioje egzistuojant prieštaringsoms nuomonėms ir nesant konkretaus mokymo, teologai, bandantys nagrinėti šį klausimą, gali pagelbėti atrasti autentišką, Bažnyčiai tinkantį problemos sprendimo būdą bei parengti atsakymus tiek pastoracijos darbuotojams, tiek hierarchams. Rytų kovos menų probleminis laukas Lietuvoje dar mažai ištirtas, tad vis dar yra diskutuotinas ir tyrinėtinas.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. „Apie kuksando“. *Kuksando.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://kuksando.lt/kuksando/apie-kuksando/>.
2. „Bažnyčios santykių su nekreikščionių religijomis deklaracija *Nostra Aetate*“, in *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*, 375–378. Vilnius: Aidai, 2001.
3. Benediktas XVI. „Laiškas Asyžiaus vyskupui Domenico Sorrentino Tarpreliginio maldos už pasaulio taiką susitikimo Asyžiuje 20-ųjų metinių proga“. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2006 m. rugsėjo 2 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/benediktas_xvi/laiskai/2006-09-02_vyskupui-domenico-sorrentino/.
4. Brunvand, Jan Harold. *Encyclopedia of Urban Legends*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2001.
5. Cypran, Włodzimierz. *Išlaisvinimo malda ir egzorcizmas*. Vilnius: Aidai, 2007.
6. Dulskis, Romualdas. *Evangelija pagal Konfucijų. Konfucianistinis išminties kelias ir jos svarba krikščionybėi*. Kaunas: Akademines krikščionybės ir religijų dialogo institutas, 2021.
7. Düring, Johnatan. *Su smurtu susidūrus. Krikščioniškieji savignyos principai*. Vilnius: Bernardinai.lt, 2012.
8. Glodenis, Donatas. „Baltojo lotoso“ judėjimas: gyvenimas visa apimančioje sistemoje“. *Religija.lt*. Paskelbta 2004 m. rugsėjo 26 d. <https://religija.lt/en/straipsniai/tyrimai-analize-nuomones/baltojo-lotoso-judejimas-gyvenimas-visa-apimancioje-sistemoje>.
9. Ibińska, Vanda. „Pavojingi žaidimai“. *Bernardinai.lt*. Paskelbta 2015 m. gruodžio 23 d. <https://www.bernardinai.lt/2015-12-22-pavojingi-zaidimai/>.
10. „In ir jang“. *Rytų Azijos žinynas*. Žiūrėta 2021 m. spalio 19 d. <http://azijoszinynas.vdu.lt/kinija-taivas/in-ir-jang/>.
11. *Youcat*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2011.
12. Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas NOVO MILLENNIO INEUNTE Didžiojo 2000 metų jubiliejaus pabaigos proga“. *EIS.katalikai.lt*. Paskelbta 2001 m. sausio 6 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/2001-01-06_novo-millennio-ineunte/.
13. „Jono Pauliaus II Asyžiaus formulė: Malda vardan taikos, be jokio sinkretizmo“. *Bernardinai.lt*. Žiūrėta 2021 m. spalio 19 d. [https://www.bernardinai.lt/2011-10-27-asyziaus-jono-pauliaus-ii-formule-malda-varდან-taikos-be-jokio-sinkretizmo/](https://www.bernardinai.lt/2011-10-27-asyziaus-jono-pauliaus-ii-formule-malda-varдан-taikos-be-jokio-sinkretizmo/).
14. „Kada reikalinga išlaisvinimo malda arba egzorcizmas“. *Egzorcistas.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.egzorcistas.lt/kada-reikalinga-islaisvinimo-malda-arba-egzorcizmas/>.
15. „Ką manote apie karatė?“ *Klauskkunigo.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.klauskkunigo.lt/26959/k%C4%85-manote-apie-karat%C4%97>.
16. „Klausimai – atsakymai“. *Egzorcistas.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.egzorcistas.lt/klausimai-atsakymai/?gwolle-gb-search-input=kovos&pageNum=3>.
17. Kuberski, Jürgen. „Energija“. *Prizme.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.prizme.lt/zurnalas/?p=799>.
18. „Dogminė konstitucija *Lumen gentium*“. In *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai, 2000.
19. Mabilog, Patrick. „Should Christians practice martial arts?“ *Christiantoday.com*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.christiantoday.com/article/should-christians-practice-martial-arts/85322.htm>.
20. Peškaitis, Arūnas ir Donatas Glodenis. *Šiuolaikinis religingumas*. Vilnius: Vaga, 2000.
21. Pilar, Clemens. *Joga. Astrologija. Homeopatiniai žirniukai*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2013.
22. Popiežiškoji kultūros taryba ir Popiežiškoji tarpreliginio dialogo taryba. „Jėzus Kristus – gyvojo vandens nešėjas. „Naujojo amžiaus“ (New Age) krikščioniškasis apmąstymas“. *EIS.katalikai.lt*.

- Paskelbta 2003 m. vasario 3 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/kulturos/2003-02-03_jezus-kristus-gyvojo-vandens-nesejas.
23. Prince, Derek. *Palaiminimas ar prakeikimas: tu gali pasirinkti*. Dublinas: Gyvasis vanduo, 2012.
 24. Sawa, Przemysław. „Krikščioniškos dvasinės kovos pagrindai“. *Egzorcistas.lt*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://www.egzorcistas.lt/krikscioniskos-dvasines-kovos-pagrindai/>.
 25. *Šventasis Raštas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2009.
 26. Де Кастро, Эдвин, Б. Дж Оропеза. ир Рон Роудс. „Христианин и восточные боевые искусства“. *Apologetika.ru*. Žiūrėta 2021 m. gegužės 17 d. <https://apologetika.ru/win/index.php3?razd=9&id1=1&id2=176>.
 27. Владимир, Клещев. *Кикбоксинг. Учебник для вузов*. Москва: Академический проект, 2006.
 28. Рёдель, Бодо. *Айкидо. Основы. Принципы. Техники*. Москва: Эксмо, 2012.
 29. Ясухиро, Одзава. *Айкидо. Тайдзюцу и владение оружием*. Харьков: ФЛП Дудукчан И. М., 2007.

Gauta: 2021 07 09

Parengta: 2021 10 29

Gabrielius Edvinas KLIMENKA

WESTERN CHRISTIAN ATTITUDE TOWARD EASTERN MARTIAL ARTS: PROBLEMS OF NEGATIVE APPROACH

S u m m a r y

The Christian world is diverse, with differing views and expressions of theological thought. Approaches to the same phenomena are often ambivalent. One such area is Oriental religions and traditions. Some Christians see everything that comes from the East as manifestations of demonism or occultism. Other part of Christians seek dialogue and do not consider Oriental traditional practices to be bad, moreover, sometimes successfully integrating some elements into their faith system. The article is about the martial arts of the East. Christians tend to view them as idolatry and practices incompatible with Christianity. The teaching of the Roman Catholic Church does not say anything specific about the martial arts of the East, but there is a rather positive position on the question of Eastern religions and philosophy. Of course, there are individual groups that assess the martial arts negatively or even demonize them in the Roman Catholic Church itself. These groups fight against the martial arts of the East, in opposition to theological inferences that often do not coincide with either the biblical view or what the Eastern martial arts and orientalist philosophical thought, traditions, and etiquette really are.

KEYWORDS: Oriental martial arts; christian attitude; Oriental religion and philosophy; Ki and Chi energy; apologetics.

Gabrielius Edvinas KLIMENKA – Vytauto Didžiojo universiteto doktorantas, pastoracinės teologijos licenciatas. Mokslinių tyrimų sritys: krikščionybės santykis su ezoterika, pseudomokslai, kvazireliginiai judėjimai. El. paštas klimenka.gabrielius@gmail.com.

Gabrielius Edvinas KLIMENKA – doctoral student, licentiate in pastoral theology, Vytautas Magnus University. Research interests: the relationship between Christianity and Esoterism, pseudoscience, quasi-religious movements. E-mail: klimenka.gabrielius@gmail.com.